

Wybrane testy behawioralne stosowane za granicą w schroniskach przy adopcji psów

MIROSŁAW KARPIŃSKI, TOMASZ MAZURKIEWICZ, LESZEK DROZD,
MAŁGORZATA GOLEMAN, PIOTR CZYŻOWSKI

Zakład Hodowli Amatorskich i Zwierząt Dzikich, Wydział Biologii i Hodowli Zwierząt,
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin

Karpiński M., Mazurkiewicz T., Drozd L., Goleman M., Czyżowski P.

Selected behavioural tests used during the adoption of dogs in foreign animal shelters

Summary

Man's connection with the dog has lasted thousands of years. Over that period, humans have influenced the physical characteristics and behavior of *Canis familiaris* through the process of artificial selection. The role of the domestic dog, however, has been changing along with human civilization, rendering some traits of canine behavior undesirable. The innate inclination of *Canis familiaris* to display aggression may influence its interaction with humans. Dogs whose behavior diverges from the norms approved by society are often placed in shelters for animals, which take care of homeless animals as well as of pets left by their owners. Consequently, animal shelters have to deal with dogs exhibiting various forms of aggressive behavior. The identification of these behavioral problems is extremely important if the animals are to be offered for adopted. In order to detect abnormal behavior in dogs, animal shelters use a number of methods, the most popular of which are various behavioral tests. The tests, however, have certain drawbacks and are not very effective in discovering behavioral problems in dogs. That is why animal shelters ought to use only reliable tests and discuss all important aspects of the dog's behavior with its potential new owner. It is necessary to use a comprehensive approach in identifying the risks related to the dog's aggressive behavior.

Keywords: behavioral tests, dog, shelters, aggression

Według raportów Głównego Lekarza Weterynarii, w polskich schroniskach żyje obecnie około 100 tysięcy zwierząt i liczba ich stale rośnie. Problem bezdomności zwierząt jest tematem złożonym i wielo-
poziomym, który wywoływał i wciąż wywołuje znaczne emocje. Jego przyczyny sięgają początków udomowienia. Historia związku człowieka z psem według niektórych źródeł liczy ponad sto tysięcy lat (32). W ciągu tego okresu ludzie, wykorzystując sztuczną selekcję, wpłynęli na cechy fizjologiczne i morfologiczne psa, co miało wpływ na zmiany w jego zachowaniu (26). Domestykacja zmodyfikowała behawior psa i przedstawiciele tego gatunku zaczęli wykazywać spokojniejsze wzorce zachowań, rozpoczęła się też selekcja związana z redukcją natężenia agresji w stosunku do człowieka (17). Pomimo że proces udomowienia psa trwa od bardzo dawna, nadal jest on drapieżnikiem (23). Ludzie często o tym zapominają, traktując wszelkie przejawy agresji psa jako wyraz jego złej woli.

Z biegiem lat następowały zmiany w stylu życia człowieka, a pewne zachowania psów (np. nadmierna

agresja), które w przeszłości były postrzegane pozytywnie, stały się niepożądaną częścią behawioru. Powszechnie uważa się, że nic tak silnie nie zaburza interakcji pomiędzy psem a człowiekiem jak agresywne zachowania psa (17). Należy pamiętać, że agresja *Canis familiaris* może być indukowana naruszeniem któregośkolwiek z czynników, które w mniemaniu zwierzęcia gwarantują mu bezpieczeństwo (4).

Celem pracy było przedstawienie, jak z sytuacją psów porzuconych i bezdomnych w schroniskach radzą sobie kraje zachodnie, a także ukazanie na tym przykładzie wzorów do wprowadzenia w naszym kraju.

Część agresywnych psów, których właściciele nie potrafią poradzić sobie z ich problematycznymi zachowaniami, trafia do schronisk dla zwierząt (2, 27). Usypianie lub zamykanie zwierząt agresywnych w schroniskach na stałe nie jest satysfakcjonującym rozwiązaniem. Do ośrodków tych zabierane są także bezdomne zwierzęta, o nieznanym osobowości i temperamencie. Można więc przyjąć, że w schroniskach przebywa wiele psów wykazujących różne zaburzenia behawioru, zwierzęta te mogą stanowić poważne zagrożenie

i powinny być zidentyfikowane przed zakwalifikowaniem do adopcji (12).

Szczególnie silnie narażeni na ataki psów są pracownicy schronisk, którzy czy to w wyniku bezpośredniej agresji czworonoga, czy podczas rozdzielania walczących osobników, mogą nabawić się wielu poważnych urazów (20). Agresywne psy oprócz bezpośredniego zagrożenia dla zdrowia bądź życia ludzi i innych zwierząt, pośrednio wpływają również na efektywność pracy schronisk, gdyż jednym z głównych celów tych ośrodków jest znalezienie nowych opiekunów dla bezdomnych zwierząt (35). Znaczny odsetek psów, które znalazły nowy dom, wraca ponownie do schronisk. Jednym z powodów tego stanu rzeczy są nierozpoznane u nich wcześniej skłonności do przejawiania zachowań agresywnych (34).

Aby wyeliminować niepożądane zachowania zwierząt oraz zwiększyć szanse na znalezienie nowego domu, należy podjąć próbę promowania zachowań, które są pożądane z punktu widzenia ich potencjalnych opiekunów (22). Na postrzeganie zwierząt ze schronisk najbardziej wpływają dwa elementy: bezpośrednie zachowanie zwierząt i ich środowisko bytowania, czyli kojce. Czynniki takie, jak: dieta, przedmioty obecne w boksie, liczba osób odwiedzających schronisko czy chociażby zapachy również wpływają na zachowania psów (5, 10, 19, 28, 34). Odpowiednia modyfikacja tych elementów umożliwia zmniejszenie bądź całkowitą redukcję części problematycznych zachowań *Canis familiaris*.

Pomimo stwarzania psom dobrych warunków bytowania oraz ogromnych zdolności adaptacyjnych tego gatunku, samo przebywanie w schronisku może modyfikować behawior psa (14, 21). Schroniska dla zwierząt to obiekty w pewien sposób zamknięte, psy żyją w nich na ograniczonej powierzchni, także ich kontakt z ludźmi i innymi zwierzętami jest utrudniony, co odbija się na ich psychice (11).

Na podstawie obserwacji zachowań zwierząt ludzie potrafią określić ich osobowość, a co za tym idzie – również temperament (29). Obydwa te pojęcia stosowane są w kontekście badań nad ludzką i zwierzęcą psychiką, każde z nich ma również wiele definicji, co wynika z różnego podejścia poszczególnych działów nauki do tych zagadnień (9). W przypadku zwierząt brak jest konsekwencji co do stosowania tych dwóch pojęć, dlatego często pojawiają się one zamiennie (13). Niektórzy behawiorysty zdecydowanie twierdzą, że nie ma różnic w znaczeniu temperamentu i osobowości (7). Temperament składa się z cech będących korelacją czynników wewnętrznych, które spójnie odpowiadają za indywidualne różnice w zachowaniu (30).

Reakcje zwierząt na zewnętrzne bodźce dostarczają cennych informacji odnośnie do ich możliwych zachowań w określonych sytuacjach. Jedną z metod oceny temperamentu zwierząt są testy. Wiele schronisk zaadaptowało tę metodę, aby jak najbardziej obiektywnie ocenić temperament zwierząt, które w nich prze-

bywają, a tym samym wykryć niebezpieczne zachowania psów i umożliwić optymalne „dopasowanie” czworonogów do przyszłych właścicieli (6, 8). Obecnie testy temperamentu są najpopularniejszą metodą określania osobowości zwierząt przebywających w schroniskach (13). Metoda ta była już używana w latach trzydziestych XX wieku, za jej pomocą przeprowadzano selekcję psów ukierunkowaną na przydzielenie ich do wykonywania określonego rodzaju pracy (psy pracujące), a także do hodowli (35).

Pomimo różnorodności testów temperamentu, każdy z nich opiera się na jednej z czterech metod (31). Pierwsza z nich oparta jest o ankiety wypełniane przez właściciela psa, których tematyka koncentruje się na zachowaniach zwierzęcia. Drugi sposób polega na ocenie psów w kontekście różnych cech behawioralnych, takich jak: przyjacielskość, odwaga, strachliwość, pobudliwość czy agresywność. Trzecia metoda opiera się na obserwacjach reakcji psa, które są wykazywane w sytuacjach spotykających psa w codziennym życiu, takich jak: zachowanie wobec ludzi (np. osoby obce, dzieci, ludzie starsi), zwierząt, reakcje na różnego typu dźwięki, przedmioty, zachowanie podczas zabawy, karmienia, pielęgnacji. Wszystko zależy od tego, w jakim celu określa się temperament zwierzęcia. Czwarta obserwacyjna metoda polega na przeprowadzeniu określonej serii podtestów (tab. 1). Przykładowy test ma wywołać reakcje psa na pewne,

Tab. 1. Przykładowe zadania testu (podtestów) służącego do oceny zachowań psów w schroniskach (źródło: Bolen, Horowitz, 2008)

1	Wejście do kojca: egzaminator obserwuje psa w sposób niekonfliktowy przez 5 sekund stojąc we frontowej części kojca.
2	Towarzyskość: egzaminator ignoruje psa przez 30 sekund, następnie mówi do niego w sposób przyjacielski przez 10 sekund, po czym głaszcze go 3 razy po grzbiecie.
3	Badanie zębów: egzaminator próbuje podnieść psie wargi aż do odsłonięcia zębów i utrzymuje je w tej pozycji przez 5 sekund. Próba jest powtarzana pięciokrotnie.
4	Zajmowanie się psem: egzaminator głaszcze grzbiet psa, podnosi jego tylną kończynę i dotyka łapy oraz ogona, dotyka uszu, wyciera psa ręcznikiem, ciągnie za obrozę, następnie uciska jego kłęb, na końcu przytula.
5	Pobudzenie: egzaminator ocenia sposób zabawy i stopień pobudzenia psa w trakcie zabawy oraz zdolność uspokojenia się po zabawie.
6	Miska z pokarmem: egzaminator stoi obok psa, głaszcze jego grzbiet, następnie sięga kilka razy do miski, z której w tym momencie je pies.
7	Chęć posiadania: egzaminator podchodzi do psa, zaczyna go głaszczyć po grzbiecie, następnie sięga w kierunku przedmiotu należącego do zwierzęcia.
8	Obcy: nieznaną psu osobą puka do drzwi i wchodzi do pokoju. Następnie patrzy na zwierzę przez 10 sekund w sposób niekonfliktowy. Podchodzi do psa z wyciągniętą ręką, pochyla się nad nim w pozycji bocznej i mówiąc spokojnym głosem, próbuje zwrócić jego uwagę.
9	Wprowadzenie kolejnego psa: ocena zachowań badanego zwierzęcia w stosunku do innych psów.

z góry założone sytuacje np.: behavior związany z zabawą, stosunkiem do osób obcych czy do innych zwierząt oraz zachowania podczas karmienia, pielęgnacji itp. (31).

Niektóre testy zostały opracowane specjalnie dla ras uznawanych za niebezpieczne. Przykładem takiego testu jest SAB (Socially Acceptable Behaviour): składa się on z 16 zadań, których celem jest sprowokowanie psa do wykazywania zachowań agresywnych. Komponenty te obejmują między innymi testowanie reakcji psa na hałas (np. klakson samochodu), nagle pojawiające się przedmioty czy zachowanie zwierzęcia wobec obcych ludzi i zwierząt (3). Test SAB przeprowadzany jest na zewnątrz pomieszczeń, ocena jednego psa trwa około 15 minut, dzięki czemu możliwa jest szybka ewaluacja dużej liczby zwierząt (25). SAB może być wykorzystany do testowania i przewidywania skłonności psa do gryzienia, które mogą wystąpić w stosunku do obcych osób w trakcie wyprowadzania zwierzęcia na spacer (kontekst terytorialny) (16). Na jego podstawie określa się predyspozycje psów do wykazywania zachowań związanych z agresją, które mogą wystąpić w codziennym życiu. Pomimo skuteczności w wykrywaniu pewnych oznak agresji, istnieją nieścisłości, które sugerują, że SAB może w większym stopniu skłaniać zwierzęta do agresji defensywnej niż ofensywnej. Powstaje więc groźba nie wykrycia przy jego pomocy zachowań agresywnych, które nie są wynikiem strachu (3).

Problem ten dotyczy większości testów temperamentu oceniających agresję i agresywność u psów. Rezultaty badań części behawiorystów wskazują, że zwierzęta w trakcie testów temperamentu mogą nie wykazywać pewnych typów zachowań agresywnych, takich jak agresja terytorialna, agresja do innych zwierząt (6). Około 40% psów, które w schroniskach pomyślnie przeszły testy i znalazły dom, w ciągu roku od adopcji wykazuje różne rodzaje zachowań agresywnych ukierunkowane na nowych właścicieli bądź ich rodziny (14). Gdy za oznakę agresji przyjąć szczekanie, odsetek ten wzrasta do około 71% (6), jednak główną przyczyną zwracania psów do schronisk bądź rezygnacji z adopcji jest ich agresja ukierunkowana na inne zwierzęta (33). Uważa się również, że testy wykonywane w schroniskach nie są w stanie określić naturalnej osobowości psów, które w warunkach schroniska dla zwierząt zachowują się inaczej niż ma to miejsce w środowisku „domowym” (31). Zwierzęta podlegające ocenie mogą być zestresowane, zmęczone bądź chore (6). Część testów jest zbyt czasochłonna, aby za ich pomocą ocenić temperament zwierząt, dlatego niekiedy trzeba przeznaczyć 90 minut na każdego osobnika (15). Niektóre testy nie zawierają komponentów skłaniających zwierzęta do wykazywania agresji (6). Na wynik testu, a tym samym na ocenę psa może mieć wpływ zmienność jego zachowań, a także wcześniejsze doświadczenia i odporność na stres (24). Ludzie oceniający zwierzęta mogą to również robić

nieobiektywnie (18). Ponadto ciągle powstają nowe testy, które nie przeszły należytej walidacji, dodatkowo sama ich walidacja jest procesem kosztownym i długotrwałym (3, 31).

Pomimo tych niedoskonałości testy temperamentu mogą być narzędziem służącym do oceny zachowań zwierząt przebywających w schroniskach. Dzięki nim personel schronisk uzyskuje cenne informacje na temat behavioru konkretnych psów, a tym samym możliwa staje się identyfikacja osobników agresywnych. Przeprowadzając testy w schroniskach powinno się pamiętać, aby stosować testy, które przeszły odpowiednią walidację, gwarantującą ich skuteczność (31). Przydatność poszczególnych testów może zostać zwiększona poprzez wzbogacanie ich o nowe składniki umożliwiające identyfikację różnych typów agresji (3). Wyniki testów powinny być łączone z oceną behavioru zwierząt w schronisku, a następnie z ich zachowaniem w nowym domu. Jeśli jest to możliwe, schronisko powinno zapewnić przed- i poadopcyjne konsultacje behawioralne, co wpłynie w znacznym stopniu na świadomość nowych właścicieli odnośnie do niepożądanych zachowań, które mogą wystąpić u ich zwierząt (6).

Należy przeprowadzić standaryzację metod wykorzystywanych w testach, gdyż powstawanie coraz to nowych procedur pomiarowych powoduje trudności w porównywaniu i analizie otrzymywanych wyników.

Wzorce stosowane w zachodnioeuropejskich i amerykańskich schroniskach powinny być w miarę możliwości i realiów wdrażane w Polsce. Ogromną rolę mają w tym przypadku jednostki samorządowe kierujące schroniskami w oparciu między innymi o rozwiązania administracyjno-prawne art. 1 w powiązaniu z art. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej oraz w art. 11a ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt. „Rada gminy może w drodze uchwały przyjąć program zapobiegający bezdomności zwierząt obejmujący w szczególności:

- 1) sterylizację albo kastrację zwierząt,
- 2) poszukiwanie nowych właścicieli dla zwierząt,
- 3) usypianie ślepych miotów” (1).

Nie bez znaczenia są też regulacje prawne dotyczące zwierząt agresywnych, nie nadających się do adopcji. Obecnie schroniska mogą usypiać osobniki niebezpieczne i agresywne na mocy ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. 2003 r. nr 106 poz. 1002), która w art. 33 ust. 1 dopuszcza uśmiercenie zwierzęcia nadmiernie agresywnego, mogącego stanowić bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia ludzkiego, a także dla zwierząt hodowlanych lub dziko żyjących. Eutanazja jest według polskiego prawodawstwa – art. 33 ust. 1 w powiązaniu z art. 4 pkt 3 ustawy o ochronie zwierząt – określona mianem uśmiercania ze względów humanitarnych, czyli konieczności bezzwłocznego uśmiercenia w celu zakończenia cierpień. Tematyka ta budzi też wiele emocji wśród społeczeństwa i różnych towarzystw zajmują-

cych się ochroną zwierząt, podczas gdy w krajach zachodnich jest to jasno określone – zwierzę agresywne, stwarzające zagrożenie dla ludzi nie nadaje się do adopcji i zostaje poddane eutanazji.

Piśmiennictwo

1. *Boć J., Miemieć M.*: Zadania gminy, [w:] J. Boć (red.): Prawo administracyjne. Wrocław 2001, s. 190.
2. *Bollen K. S., Horowitz J.*: Behavioral evaluation and demographic information in the assessment of aggressiveness in shelter dogs. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2008, 112, 120-135.
3. *Borga van der J. A. M., Beerda B., Oomsa M., Silveira de Souza A., van Hagenb M., Kemp B.*: Evaluation of behaviour testing for human directed aggression in dogs. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2010, 128, 78-90.
4. *Borkowski T.*: Agresja. Pies 1999, 278, 8-9.
5. *Bosch G., Beerda B., van de Hoek E., Hesta M., van der Poel A. F. B., Janssens G. P. J., Hendriks W. H.*: Effect of dietary fibre type on physical activity and behaviour in kennelled dogs. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2009, 121, 32-41.
6. *Christensen E., Scarlett J., Campagna M., Houpt K. A.*: Aggressive behavior in adopted dogs that passed a temperament test. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2007, 106, 85-95.
7. *Diederich C., Giffroy J. M.*: Behavioural testing in dogs: A review of methodology in search for standardization. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2006, 97, 51-72.
8. *Dowling-Guyer S., Marder A., D'Arpino S.*: Behavioral traits detected in shelter dogs by a behavior evaluation. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2011, 130, 107-114.
9. *Eliasz A.*: Transakcyjny model temperamentu: analiza właściwości temperamentu z perspektywy nomotetycznego oraz idiograficznego badania osobowości, [w:] Chlewiński Z., Sękowski A. E. (red.): Psychologia w perspektywie XXI wieku. Tow. Nauk. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004, 49-95.
10. *Graham L., Wells D. L., Hepper P. G.*: The influence of olfactory stimulation on the behaviour of dogs housed in a rescue shelter. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2005, 91, 143-153.
11. *Hennessy M. B., Davis H. N., Williams M. T., Mellott C., Douglas C. W.*: Plasmacortisol levels of dogs at a county animal shelter. *Physiol. Behav.* 1997, 62, 485-490.
12. *Hennessy M. B., Morris A., Linden F.*: Evaluation of the effects of a socialization program in a prison on behavior and pituitary-adrenal hormone levels of shelter dogs. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2006, 99, 157-171.
13. *Jones A. C., Gosling S. D.*: Temperament and personality in dogs (*Canis familiaris*): a review and evaluation of past research. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2005, 95, 1-53.
14. *Klausz B., Kis A., Persa E., Gàcsi M.*: Human-directed aggression in shelter dogs: how to test for better prediction of outcomes. *J. Vet. Behav.* 2009, 4, 78.
15. *Marston L. C., Bennett P. C.*: Reforging the bond – towards successful canine adoption. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2003, 83, 227-245.
16. *Meester R. H. De, Pluijmakers J., Vermeire S., Laevens H.*: The use of the socially acceptable behavior test in the study of temperament of dogs. *J. Vet. Behav.* 2011, 6, 211-224.
17. *Miklósi Á.*: Dog, Behaviour, Evolution, and Cognition. Oxford University Press, Oxford, New York 2007.
18. *Murphy J. A.*: Assessment of the temperament of potential guide dogs. *Anthrozoös* 1995, 13, 224-228.
19. *Normando S., Salvadoretti M., Marinelli L., Mongillo P., Bono G.*: Effects of pen size on old shelter dogs' behavior. *J. Vet. Behav.* 2009, 4, 86.
20. *Orihel J. S., Fraser D.*: A note on the effectiveness of behavioural rehabilitation for reducing inter-dog aggression in shelter dogs. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2008, 112, 400-405.
21. *Orłowska A.*: Systemy hamowania agresji u psów. *Weterynaria po Dyplomie* 2006, 7, 31-36.
22. *Overall K. L.*: Clinical Behavioral Medicine for Small Animals. Mosby, St. Louis 1997.
23. *Palmer J.*: Psy rasowe. Elipsa, Warszawa 1995.
24. *Pastore C., Pirrone F., Balzarotti F., Faustini M., Pierantoni L., Albertini M.*: Evaluation of physiological and behavioral stress-dependent parameters in agility dogs. *J. Vet. Behav.* 2011, 6, 188-194.
25. *Planta J. U. D., De Meester H. W. M.*: Validity of the Socially Acceptable Behavior (SAB) test as a measure of aggression in dogs towards non-familiar humans. *Vlaams Dier Tijd.* 2007, 76, 359-368.
26. *Price E. O.*: Behavioral aspects of animal domestication. *Q. Rev. Biol.* 1984, 59, 1-32.
27. *Salman M. D., Hutchison J., Ruch-Gallie R., Kogan L., New J. C., Kass P. H., Scarlett J. M.*: Behavioral reasons for relinquishment of dogs and cats to 12 shelters. *J. Appl. Anim. Welfare Sci.* 2000, 1, 207-226.
28. *Stafford K.*: The Welfare of Dogs. Springer, Dordrecht 2007.
29. *Svarthberg K.*: Individual Differences in Behavior – Dog Personality, [w:] Jensen P. (Ed.): The Behavioral Biology of Dogs. CABI, Oxfordshire 2007, 182-206.
30. *Taylor K. D., Mills D. S.*: The development and assessment of temperament tests for adult companion dogs. *J. Vet. Behav.* 2006, 1, 94-108.
31. *Valsecchi P., Barnarda S., Stefaninib C., Normandoc S.*: Temperament test for re-homed dogs validated through direct behavioral observation in shelter and home environment. *J. Vet. Behav.* 2011, 6, 161-177.
32. *Vila C., Savolainen P., Maldonado J. E., Amorim I. R., Rice J. E., Honeycutt R. L., Crandall K. A., Lundeberg J., Wayne R. K.*: Multiple and Ancient Origins of the Domestic dog. *Science* 1997, 276, 1687-1689.
33. *Wells D. L., Hepper P. G.*: Prevalence of behaviour problems reported by owners of dogs purchased from an animal rescue shelter. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2000a, 69, 55-65.
34. *Wells D. L., Hepper P. G.*: The influence of environmental change on the behaviour of sheltered dogs. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2000b, 68, 151-162.
35. *Wilson E., Sundgren P. E.*: The use of a behaviour test for the selection of dogs for service and breeding, I: Method of testing and evaluating test results in the adult dog, demands on different kinds of service dogs, sex and breed differences. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 1997, 53, 279-295.

Adres autora: dr Miroslaw Karpiński, ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin;
e-mail: mirosław.karpinski@up.lublin.pl